

7. Луццато, Дж. Экономическая история Италии [Текст] / Дж. Луццато: под ред. С. Д. Сказкина ; пер. с итал. М. Л. Абрамсон. – М. : Издательство иностранной литературы, 1954.

8. Мальоне, Дж. Отношение счетоводства к политической экономии [Текст] / Дж. Мальоне // Счетоводство. 1890. — № 3. – С. 28–31.

9. Пачоли, Л. Трактат о счетах и записях [Текст] / Л. Пачоли. – М. : Статистика, 1974. – 160 с.

10. Пеленкин, А. П. Рациональная теория бухгалтерских счетов [Текст] / А. П. Пеленкин. – СПб., : 1898. – 144 с.

11. Попов, А. З. Основы счетоводства [Текст] / А. З. Попов // Вопросы в счетном искусстве. 1904. – №1–2. – С. 5–9

12. Пушкар, М. С. Історія обліку та контролю господарської діяльності [Текст] : навч. посібник / М. С. Пушкар, Н. В. Гавришко, Р. В. Романів. – Тернопіль : Карт-бланш, 2003. – 223 с.

13. Соколов, Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней [Текст] / Я. В. Соколов. – М. : Аудит : ЮНИТИ, 1996. – 638 с.

14. Соколов, Я. В. История развития бухгалтерского учета [Текст] / Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 1985. – 367 с.

15. Соколов, Я. В. Очерки по истории бухгалтерского учета [Текст] / Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 400 с.

16. Хабаров, Н. Е. Когда и как нужно списывать сомнительные долги [Текст] / Н. Е. Хабаров // Коммерческий деятель. – 1910. – № 1. – С. 12–13.

Отримано 15.09.2009. ХДУХТ, Харків.

© Л.М. Янчева, О.В. Топоркова, Т.О. Євлаш, 2009.

УДК 657.372.3:640.45

Н.М. Гаркуша, канд. екон. наук

Т.О. Сідорова, канд. екон. наук

О.О. Горошанська, канд. екон. наук

МЕТОДИКА РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Запропоновано методику рейтингової оцінки фінансового стану підприємства.

Предложена методика рейтинговой оценки финансового состояния предприятия.

Methods of rating evaluation of financial conditions of the enterprise are suggested.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства є завершальним, найбільш важливим елементом аналізу його фінансового стану. При цьому можуть бути виділені два принципові підходи до комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

Перший підхід пов'язаний з рейтинговою оцінкою його фінансового стану. Другий підхід – із застосуванням факторного моделювання найбільш важливих показників рентабельності, а також з побудовою факторної моделі коефіцієнта стійкості економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методика рейтингової оцінки фінансового стану підприємства розглядається у наукових працях В.В. Ковальова, К.В. Измайлової, О.В. Олійника, А.Д. Шеремета, Г.В. Савицької, О.С. Стоянової та ін. Ними запропоновано різні модифікації алгоритму визначення рейтингової оцінки фінансового стану підприємства. В основу встановлення рейтингу покладено набір фінансових коефіцієнтів, які, як правило, розподіляються за наступними чотирма групами:

- показники ліквідності;
- показники фінансової стійкості;
- показники рентабельності;
- показники ділової активності (оборотності активів).

Коефіцієнти ліквідності та фінансової стійкості належать до показників, для яких визначено нормативні значення, а коефіцієнти рентабельності та ділової активності – до показників, які входять до групи ненормованих, і значення яких безпосередньо не можуть бути використані для оцінки ефективності функціонування підприємства. Розглядаючи показники другої групи в динаміці, можна лише констатувати їх стан як «поліпшення», «стабільність» або «погіршення».

Таким чином, з метою отримання більш об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства доцільно визначити нормативні значення коефіцієнтів рентабельності та ділової активності. Як варіанти вирішення поставленого завдання можуть бути запропоновані наступні методичні підходи, засновані на цифровій інформації, що міститься в статистичних щорічниках України.

Мета та завдання статті. Метою даної статті є наведення власного бачення методики рейтингової оцінки фінансового стану підприємства на основі узагальнення позицій зазначених вище авторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рейтингом підприємства можна розглядати міру оцінки шляхом віднесення до будь-якого класу, групи залежно від кількісних і якісних характеристик його діяльності.

Визначення рейтингу може базуватись на системі абсолютних і відносних показників або на поєднанні тих і інших. Проте на практиці в більшості випадків застосовуються відносні показники. При визначенні рейтингу принципове значення мають об'єктивність і точність вибору системи показників, яку покладено в основу розрахунку рейтингу, методики їх обчислення, якість інформаційної бази розрахунку і алгоритми визначення власне рейтингу як кількісної оцінки, що дозволяє ранжирувати підприємства.

Можна виділити три основні етапи розробки системи рейтингової оцінки:

1. Відбір і обґрунтування системи показників, які використовуються для розрахунку рейтингу.
2. Формування нормативної бази за кожним показником.
3. Розробка алгоритму підсумкової рейтингової оцінки фінансового стану підприємства.

Нормативні значення за кожним з показників можуть встановлюватись з урахуванням аналізу результатів досліджень вітчизняних і зарубіжних фахівців, власних спостережень, галузевої специфіки.

При встановленні нормативних значень коефіцієнтів ліквідності та фінансової стійкості можуть бути використані Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [3].

Нижній рівень коефіцієнтів рентабельності активів і рентабельності власного капіталу може бути прийнятий рівним нулю, оскільки будь-який позитивний (вище за нуль) рівень рентабельності є позитивною позицією, тоді як негативний рівень рентабельності (збитковість) свідчить про незадовільне значення цих коефіцієнтів.

Верхній рівень показників рентабельності активів розраховується на базі початкової інформації за фінансовим результатом (прибутком) і сукупністю активів по підприємствах відповідного виду діяльності за аналізований період.

Верхній рівень рентабельності власного капіталу ($P_{вк}$) може бути обчислений на основі його залежності з показниками рентабельності активів (P_a) і коефіцієнтом автономії (K_a) (формула 1).

$$P_{вк} = \frac{P_a}{K_a}. \quad (1)$$

Для визначення нормативних значень показників ділової активності необхідно розрахувати норматив оборотних засобів і власного капіталу.

Можна виділити декілька найбільш поширених методів розрахунку нормативів: прямим рахунком, на підставі статистичних даних, коефіцієнтний і аналітичний. Використання того або іншого методу нормування оборотних засобів залежить від таких чинників, як доступність порівняльних даних попередніх періодів, трудомісткість розрахунків, специфіка бізнесу.

Нормативний рівень величини власного капіталу (BK) може бути знайдений з виразу:

$$BK = Ka \times A, \quad (2)$$

де Ka – коефіцієнт автономії; A – сукупні активи.

Результати розрахунків нормативних значень показників фінансового стану узагальнені в табл. 1.

У практиці оцінки фінансового стану підприємств виникають найрізноманітніші варіанти відповідності або невідповідності значень окремих коефіцієнтів нормативним вимогам. Таким чином, сам факт розрахунку всієї сукупності коефіцієнтів не може дати вичерпну оцінку стану підприємства (незадовільну, задовільну, добру, відмінну), і, отже, виникає об'єктивна необхідність проведення рейтингової (інтегральної) оцінки.

Таблиця 1 – Рекомендовані нормативні значення показників оцінки фінансового стану підприємств оптової торгівлі

Показник	Умовні позначення	Нормативний рівень, долі одиниць
1	2	3
<i>I Показники ліквідності</i>		
Коефіцієнт поточної ліквідності	Ктл	2,0...2,5
Коефіцієнт проміжної ліквідності	Кпл	0,7...0,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Кал	2,0...2,5
<i>II Показники фінансової стійкості</i>		
Коефіцієнт співвідношення позикових і власних засобів	Кспвз	0,7...1,0
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Кмвоз	0,2...0,5
Коефіцієнт автономії	Ка	0,5...0,7
<i>III Показники рентабельності</i>		
Рентабельність власного капіталу	Рвк	0...0,007
Рентабельність сукупних активів	Ра	0...0,005

Продовження табл. 1

1	2	3
<i>IV Показники ділової активності (оборотності)</i>		
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Кооа	3,4 – 13,4
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Ковк	3,4...4,8

На наш погляд, рейтингова оцінка повинна бути орієнтована на використання всіх чотирьох груп показників фінансового стану. Вона може бути представлена «бальною» системою і проводитися за наступною схемою.

Значення коефіцієнтів, що виходять за межі діапазону нормативних значень, слід оцінювати балом «відмінно» (5) або «незадовільно» (2) залежно від специфіки показників (їх економічного змісту).

Значення коефіцієнтів, що знаходяться усередині нормативного діапазону, оцінюються балом «добре» (4) або «задовільно» (3) залежно від того, наскільки вони близькі до «відмінної» або «незадовільної» оцінки. Можна рекомендувати ділити величину діапазону навпіл і половину, близьку до «відмінного» рубежу, оцінювати балом «добре», а половину, близьку до «незадовільного» рубежу, – балом «задовільно».

Порівняння нормативних і фактичних значень різних коефіцієнтів дає можливість застосування бальної системи для рейтингової оцінки фінансового стану підприємства. У зв'язку з цим виникає питання про значущість окремих груп показників у формуванні рейтингової оцінки. На відміну від варіанту рівноцінної значущості всіх груп показників переважним представляється варіант диференційованої значущості окремих груп, що підтверджується вітчизняною і зарубіжною практикою. Так, в широко відомій п'ятифакторній «Z-моделі» Е. Альтмана за визначенням вірогідності потенційного банкрутства два чинники з п'яти представлено показниками рентабельності.

Таблиця 2 – **Значущість фінансових показників**

Показник	Значущість %
Ліквідності	30
Фінансової стійкості	20
Рентабельності	35
Ділової активності	15
Разом	100

Таблиця 3 – Рейтингова оцінка фінансового стану підприємства оптової торгівлі

Показник (умовне позначення)	Нормативні (що рекомендуються) значення			Фактичне значення коефіцієнтів	Оцінка в балах	Значущість групи показників	Оцінка групи значущості
	Відмінно (5)	Добре (4)	Задовільно (3)				
1. Показники ліквідності							
Ктл	>2,5	2,25...2,5	2,0...2,24	<2,0	3,56	5	
Кпл	>0,8	0,75...0,8	0,7...0,74	<0,7	1,82	5	
Кал	>0,25	0,225...0,25	0,2...0,224	<0,2	0,21	3	
Середнє фактичне значення по групі						4,3	0,30
2. Показники фінансової стійкості							
Кспвз	<0,7	0,7...0,84	0,85...1,0	>1,0	0,10	5	
Кмвоз	>0,5	0,35...0,5	0,2...0,34	<0,2	0,60	5	
Ка	>0,7	0,60...0,7	0,5...0,59	<0,5	0,51	5	
Середнє фактичне значення по групі						5	0,15
3. Показники рентабельності							
Ра	>0,005	0,0025...0,005	0,0...0,0024	<0,0	0,003	4	
Рвк	>0,007	0,0035...0,007	0,0...0,0034	<0,0	0,0041	4	
Середнє фактичне значення по групі						4	0,40
4. Показники ділової активності							
Коса	>13,4	8,4...13,4	3,4...8,3	<3,4	6,0	3	
Ковк	>4,8	4,1...4,8	3,4...4,0	<3,4	4,4	4	
Середнє фактичне значення по групі						3,5	0,15
Рейтинг підприємства							0,53
							4,17

Особлива значущість показників рентабельності простежується і у «Золотому правилі бізнесу», суть якого полягає в наступному: темпи зростання прибутку повинні перевищувати темпи зростання виручки від реалізації продукції, а темпи зростання реалізації, у свою чергу, повинні перевищувати темпи зростання активів. Не претендуючи на точність в оцінці значущості окремих груп фінансових показників як орієнтовний варіант, можна прийняти значення, наведені в табл. 2.

Відповідно до нормативних значень коефіцієнтів ліквідності, фінансової стійкості, коефіцієнтів рентабельності та ділової активності, а також загальноприйнятих формул для визначення фактичних значень вказаних вище коефіцієнтів, (табл. 3) представлені:

– діапазони нормативних значень для всього комплексу (чотирьох груп) фінансово-економічних показників, розбитих на інтервали згідно з бальною системою оцінок, - «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»;

– фактичні середні значення показників ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності та ділової активності;

– оцінка фактичної величини кожного показника за бальною системою;

– рейтингова оцінка фінансового стану підприємства в цілому з урахуванням значущості кожної групи показників.

Підсумкова рейтингова оцінка фінансового стану (4,17 бали), отримана за запропонованою вище методикою з використанням показників всіх чотирьох груп, свідчить про досить високий рейтинг досліджуваного підприємства. У той же час менеджерам підприємства слід звернути увагу на можливості збільшення об'ємів продажів, що дозволить підвищити ділову активність підприємства.

Висновки. Таким чином, розглянута методика рейтингової оцінки фінансового стану підприємства дозволяє проаналізувати основні показники його діяльності, зіставити їх з результатами конкурентів. Запропонована модифікація алгоритму визначення рейтингової оцінки є найбільш відповідною до сучасних економічних умов, оскільки початкова інформація, що оцінюється за конкретний період часу і міститься в статистичній звітності, є доступною, порівняною і достовірною.

Список літератури

1. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М. Д. Білик [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с.
2. Ковалев, В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры [Текст] / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 560 с.

3. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [Текст] Наказ Мінекономіки України: [від 19.01.2006 р. № 14].

4. Шеремет, А. Д. Методика фінансового аналізу [Текст] : учеб. пособие / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин, Е. В. Негапев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Инфра-М, 2002. – 208 с.

Отримано 15.09.2009. ХДУХТ, Харків.

© Н.М. Гаркуша, Т.О. Сідорова, О.О. Горошанська, 2009.

УДК 001.8:657.92

І.О. Белебеха, д-р екон. наук, проф.

Н.С. Акімова, проф.

Т.А. Наумова, канд. екон. наук

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ АУДИТОРСЬКОГО РИЗИКУ

Досліджено підходи до трактування поняття «аудиторський ризик», виділено основні методичні аспекти визначення величини аудиторського ризику.

Исследованы подходы к определению «аудиторский риск», выделены основные методические аспекты определения величины аудиторского риска.

The questions of forming of the chartered capital of joint-stock companies are considered in modern terms and the ways of perfection of his account are certain.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливою складовою частиною роботи аудитора з перевірки фінансової звітності підприємства є визначення величини аудиторського ризику. Від правильності оцінки аудиторського ризику залежить планування аудиту, визначення кількості і послідовності аудиторських процедур, напрями перевірки, її тривалість. Аудиторський ризик притаманний будь-якій аудиторській перевірці, не залежно від того вибірковою чи суцільним методом вона здійснювалась.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням термінології, що визначає елементи аудиторського ризику, в різних наукових джерелах присвячені роботи Р. Адамса, В.В. Скобари, В.Д. Андрєєва, Р.А. Алборова, Е.А. Аренса, Дж. К. Лоббека, М.Т. Білухи, С.Ф. Голова, С.Я. Зубілевича, Р. Доджа, П.І. Камишано-